

תוכן עניינים

2.....	הקדמה
32.....	מקורות עופות
120.....	מקורות בהמות
145.....	מקורות דגים
233.....	מקורות חגבים
260.....	מקורות צמחים
298.....	ברכת המזון
303.....	תפילת מעריב

בס"ד
ז' מנחם אב ה'תש"ע

זכות גדולה נפלה בחלקנו לקיים את כנס "סעודת ההלכה" בירושלים עיר הקודש תובב"א. מטרת הכנס היא לשמר את מסורת בעלי החיים שהייתה קיימת בקהילות ישראל מדורי דורות למען לא תשכח מהעולם ובכדי שלא נהיה בבחינת "האוסרים את המותר".

לצורך כך התכנסו תלמידי חכמים, חוקרים ואנשים שהנושא הוא בנפשם, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים באופן מעשי את הציווי, של בדיקת סימני בהמה וחיה, עופות, דגים וחגבים ולהכירם. שנאמר "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור" (ויקרא כ, כה).

כנס זה הוא פרי עבודה קשה ומאומצת שנטלו בה חלק אנשים רבים. לעונג לנו להודות לכמה מהאישים שסייעו בידנו:

הרב שלמה מחפוד שליט"א, על נכונותו לעזור, לשחוט ולנקר והכל לשם שמיים, בכל זמן ובכל מקום. בלעדיו הערב לא היה מתקיים. פרופסור זוהר עמר, על השתתפותו והרשות להשתמש במאמריו וספריו. התלהבותו לנושא המסורת והצורך לשמרה תאפשר את שמירתה גם לדורות הבאים. הרב ישראל מאיר לוינגר על הרשות להדפיס מספרו ועל הייעוץ המקצועי.

מחלקת הבשר של תנובה "אדום אדום" ורבה המכשיר של החברה הרב זאב ויטמן על השירות האדיב והמקצועי בשחיטה ובטיפול בג'מוסים (בופאלו) ובעוד נושאים רבים. מערכות תחומין, המעיין, Jewish Observer, משפחה, דייג, עבור הרשות להדפיס כמה ממאמריהם. תודה מיוחדת לשף משה בסון. דברי חז"ל השגורים בפיו, אהבתו העמוקה לא"י ורוחב ידיעותיו במסורת עם ישראל, ביחד עם כישוריו הגסטרונומיים תרמו לסעודת המלכים.

דוד וילנר, היחיד שליווה אותנו בכל אחת מארבע סעודות המסורה שעשינו ברחבי תבל. עזר בצילום, בגרפיקה ובכל דבר שביקשנו בחיך ובשמחה. דוד לואיס על צילום הוידאו. חני גולדברג על שעות של אירגון, גרפיקה ועזרה כללית.

אתרוגי כלף על תרומתם של אתרוגים. אלי בר חי עבור בשר האייל הנקוד. זפר דגו בטורקיה שלמרות המשט שלח לנו שיבוטה. הרב מנדי חיטריק באיסטנבול שעזר בהעברת ואיחסון השיבוטה. הרב דסמונד מייזלס מדרום אפריקה שטרח רבות עבור דג הקינגקליפ.

דר. דני זיבוטופסקי הוטרניר שלנו, שענה על שאלות רבות בכל שלוש אשמורות הלילה. אלן נוסבאום שעזר לנו בחלק מהוצאות הדפוס. ד"ר ברנרד וגיטה זיבוטופסקי על הקנייה וההרתחה של הביצים הכחולות. פינו ארביב על השגת הפסיונים.

ולכל אלו שתמכו והבינו שהחוט המשולש לא במהרה ינתק.

תודה מיוחדת למשפחותינו אשר תומכות בנו זה 20 שנה, בחיפושינו אחר בעלי חיים במקומות שונים ומשונים, ואשר מוכנות, תמיד בחיך, להחזיק אותם בבתינו. לא תמיד קל לקבל בהבנה ובמאור פנים אחסון של חלקי גופות, חרקים חיים ומתים, עופות ודגים הגורמים לרעש ולריח.

תודה לד"ר נעמי זיבוטופסקי, שלומית, יוסף ומנחם. תודה לשרי גרינספן, איתנה, נועה ויעל.

ואחרון אחרון חביב. לכל הרבנים והשוחטים אלה שבין החיים ואלו שעלו לעולם שכולו טוב, על שהעבירו את מסורות קהילתם.

הרב ד"ר ארי זיבוטופסקי שו"ב
ד"ר ארי גרינספן שו"ב

סעודת ההלכה – ה'תש"ע

אנג'רה לחם ומטבל איזוב עם שקדים

ד"ר ארי גרינספן - הקדמה לסעודת המסורת
פרופסור זוהר עמר – מעמד ההלכתי של טף

בְּזַעַת אֶפְיָךְ תִּאֲכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵךְ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי עֶפְרָא אֶתָּה וְאֵל עֶפְרָא תִּשׁוּב:
(בראשית פרק ג')

הא דשחור פסול זהו באתרוגים הגדלים במדינות שמראיהן ירוק כאתרוגים שלנו אבל האתרוג הגדל בארץ כוש ששם מפני גודל החמימות הכל נוטה לשחור אפילו הן שחורין מעט כשירים שזהו דרך בריאתן וגידולן באותן המקומות ואין זה שינוי כלל (ערוך השולחן אורח חיים סימן תרמח סעיף ט)

מרק שילוח הקן

מרק תורים יונים ודרור עם פסטה בצורת קן ובתוכה ביצים בשריות

Sparrow - Passer domesticus   *Dove - Streptopelia turtur*   *Pigeon - Columba domesticus*

הרב אורבך ומסורת משפחתו
הרב רייזמן ביצים בשריות – לא מהחמין

וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דֵּי שָׁה וְלִקְחָהּ שְׁתֵּי תִרְיָם אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעִלָּה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכֹפֶר עָלֶיהָ הִכֹּהֶן וְטָהַרָה
(ויקרא פרק יב)

שטבעו של הצפור דרור שאינו מקבל מרות ודר בבית כבשדה שנשמט מזוית לזוית ואינם יכולים לתפסו ולכן אינו נקרא צידה מדאורייתא:
(משנה ברורה סימן שטז ס"ק א)

בשר יונים ותורים קשה לעיכול, הבשר מוצק נוטה לשחרות, אבל המרק שלהן מתוק ונעים וקל לשתות
(משה בערשטיין- שוחט לונדון- עולם התושיה 1936)

ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, ט אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. י (יא) אבל אם אין לה אלא חלמון, יא אסור (יב) לבשלם בחלב. יב אבל אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב.
(שולחן ערוך יורה דעה סימן פז)

שליו ממולא בגרש כרמל

Quail Coturnix coturnix

וידיאו של הרב זוויגנהופט

הרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר – סכנה אוכל והלכה

יהי בערב ותעל השלו כתיב שלו וקרינן סלו צדיקים אוכלין אותו בשלוח ורשעים אוכלין אותו ודומה עליהם כסילונים, ארבעה מיני שלו הן שבלי וקיבלי ופסיוני ושלו. מעליא דכולהו שבלי. גריעא דכולהו שלו
(ילקוט שמעוני תורה פרשת בשלח רמז ס)

תאנים ממולאות בנתחי חזה עוף אורז בר ברוטב תמרהינדי

חמוץ מתוק

wild chicken - *Gallus gallus*
פרופסור מרדכי כסלו – ה' מיני דגן

כיצד מפרישין הבכורים יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר רמון שביכר קושרו בגמי

ואומר הרי אלו בכורים
(משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה א)

עצי תאנה יפין לסדר המערכה
(משנה מסכת תמיד פרק ב משנה ה)

אגם הברבורים: ברווז אווז מולרד וברברי ברוטב דבש וזנגביל

Duck - *Anas domesticus*
goose - *Anser domesticus*
muscovy - *Cairina moschata*
mulard- hybrid of muscovy drake and female pekin
דר ארי גרינספן - "העוף הטהור בירושלים וטמא במונסי ניו יורק"

הרואה אווז בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר חכמות בחוץ תרנה
(תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נז עמוד א')

פסטיה של פסיונים עם בשר פניניות

ד"ר ארי גרינספן – החוט המשולש לא במהרה ינתק
ודיא-גביית מסורות

יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים
(תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד א)

ועתה נפשנו יבשה אין כל וגו' א"ר שמעון בן יוחאי וכי בשר היו מבקשין והלא כל מעדני עולם טועמין במן כל
מי שהיה מתאוה בשר היה טועמו וכל מי שהיה מתאוה דגה היה טועמו מי שהיה מתאוה תרנגול או פסיון או

טווס כך היה טועם
(במדבר רבה (וילנא) פרשה ז ד"ה ד וישלחו מן)

"מהודו ועד כוש"

נהפוכו - קדירת נתחי הודו בר וירקות אורז וזעפרן

wild turkey - *Meleagris gallopavo*
הרב שבתאי רפפורט- טכנולוגיה ומסורת

ומין הצובעים כגון ספיחי אסטיס והוא צבע תכלת ובערבי אל ג'יל, וקוצה אל עצפור וצבעו אדמוני, והוא פרח
זרע אל קרטם ודומה לשערות הזעפרן, ובארץ כנען ראיתי שנותנין אותו בתבשיל במקום זעפרן

(ספר כפתור ופרח פרק מח [דברים הפטורים מביעור])

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:
(תהלים פרק קיח)

עטיני פרה וריאות ברוטב זעפרן קל

הרב צבי שכטר - הכשר כחל

הכחל - קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו - אינו עובר עליו
(חולין דף קט עמוד א)

אי אפשר לקבל עול מלכות שמים אלא בשמחה. השמחה היא תכלית החיים, ובידה להפוך את הרע לטוב, וקיימא לן שאין תחומים בין שמחה לזמרה. שתייהן מקורן בעולם הנגינה. ולכן "כשבני אדם מזמרים מבריחין את הקליפות".

כי באדם יש גיהינום וגן-עדן, היינו - הריאה היא גן-עדן, הכבד והטחול הם גיהינום, והקול בא מהריאה שהיא גן-עדן. לכן הוא מכרית את הקליפות

(ליקוטי שושנים, דברי ליקוטים לרבי פנחס מקוריץ).

יין ראשונים

"ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד"

דג השיבוטא וקצת גפילטע פיש וחריין

Shibuta - *Barbus grypus*

ד"ר ארי גרינספן – זיהוי השיבוטא התלמודי

אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא - שרא לן כבדא, נדה - דם טוהר, חלב בהמה - חלב חיה, חזיר - מוחא דשיבוטא, גירותא - לישנא דכוורא, אשת איש - גרושה בחיי בעלה, אשת אח - יבמה, כותית - יפת תאר, בעינן למיכל בשרא בחלבא! אמר להו רב נחמן לטבחי: זויקו לה כחלי.

(מסכת חולין דף קט עמוד ב)

אמר רב יוסף: מצוה בה יותר מבשלוחה; כי הא דרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבוטא;
(קידושין דף מא עמוד א)

מר רבי חנינה בריה דרבי אבהו שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות מיני חגבים טהורים ולעוף אין מספר כולהם גלו עם ישראל לבבל וכשחזרו כולהם חזרו עמהן חוץ מן הדג הנקרא שיבוטא
(תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ד דף סט טור ב/ה"ה)

דג החרב, קינגקליפ, ומרלין כחול

swordfish - *Xiphias gladius*

kingklip - *Genypterus capensis*

blue marlin - *Makaira nigricans*

הרב ד"ר ארי זיבוטפסקי - הפולמוס אודות כשרותו של דג החרב וקינגקליפ
הרב אברהם דוד מוסקוביץ – הכשרת המרלין הכחול

אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאלו אוזח חרב של שתי פיות בידו
(מסכת ברכות דף ה עמוד א)

"מנהג פשוט בכל ישראל לאכול דג בעל החרב הנקרא בלעז 'פיש אישפאדה'
(הכנסת הגדולה, הגהות לבית יוסף, יו"ד סי' פג אות עד)

סורבה ויין אחרונים

ברכת הטוב והמטיב

אין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן יש אחר עמו דהכי משמע הטוב לו והמטיב לחבירו והוא הדין אם אשתו ובניו עמו אבל אם הוא יחידי לא
(שולחן ערוך אורח חיים קעה)

סיום המשנה של חתן הבר מצוה אליהו לדווין

בירה הביכורים

דר ארי גרינספן - יין ושכר אל תשתו

אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואחד שמרי יין מברכין עליו שהכל ואינן אסורין במגע עכו"ם ולא אסירי אלא בתוך חנותו של עכו"ם משום איקרובי דעתם
(שו"ת תשב"ץ חלק א סימן פו ד"ה ולענין בהמ"ז)

שיפודי כבש ועז צלויים על מצות ומרורים

Sheep - *Ovis aries*
goat - *Capra aegagrus*
Endive - *Cichorium endivai*
פרופסור ארי שייפר – המרור המקורי

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: למה נמשלו מצריים כמרור - לומר לך: מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה, אף מצריים - תחילתן רכה וסופן קשה
(תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לט עמוד א)

אימא מררתא דכופיא יש מי שאומר המרה של בהמה ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא והיא שיבוטא
(רבינו חננאל פסחים לט.)

שלמה אמר את הכל עשה יפה בעתו אילו אמרו אדם אחר היו שוחקין עליו [ומי] הודיע לו מהו יפה ומהו אינו יפה, אלא שלמה שלא חסר כלום משלחנו היה יודע איזהו יפה, א"ר תנחומא אפילו מרור בתמוז ומלפפונין בניסן לא חסר שלחנו של שלמה
(ילקוט שמעוני קהלת רמז תתקסח)

קרפציו –בשר עגל נא על מצע נזיד עדשים

cow - *Bos taurus*
שף משה בסון

וַיֵּקֶבְבְּ בְּנֵתָן לְעֵשׂוֹ לֶחֶם וְנִזְיֵד עֲדָשִׁים וַיֵּי אָכַל וַיִּשְׂתֵּי וַיִּקְמוּ וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשׂוֹ אֶת הַבֶּכֶרָה
(בראשית פרק כה)

שלא מרד עשו בימיו מנלן? דכתיב: +בראשית כ"ה+ ויבא עשו מן השדה והוא עיף, ותנא: אותו היום נפטר אברהם אבינו, ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו. [ומ"ש של עדשים]? אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי: מה עדשה זו אין לה פה, אף אבל אין לו פה. דבר אחר: מה עדשה זו מגולגלת, אף אבילות מגולגלת ומחזרת על באי העולם.
(תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טז עמוד ב)

קבבוני שור הבר – באפלו ברוטב במיה

Water buffalo - *Bubalus bubalis*
הרב ד"ר ארי זיבוטפסקי – ניקור אחוריים

פירש רבינו חננאל שור הבר שקורין בופיל"ו רבותינו הגאונים נמנו עליו שמכסין את דמו. ולא אפשר אפי' חיה היא אי בהמה וחלבו אסור מספק וכן הלכה.
(ספר האגור הלכות שחיטה סימן אלף צט)

אייל האדום ואייל הנקוד

spotted deer - *Axis axis*
red deer - *Cervus elaphus*
הרב ד"ר ארי זיבוטפסקי – שיניים וכשרות בהמות

"נפתלי אילה שלוחה" (בראשית מ"ט:ט"א), ודרשו במדרש תנחומא (ויחי יג): "שהיא קלה לבשל פירותיה כאיילה זו שהיא קלה לרוץ"

סלט ביצים

לבנות, חומות, ירקרקות, מנוקדות(שליו), גדולות(הודו),

קטנות(דגים), בשריים(זכר)

דר אליקים ברמן – דם ובשר ביצים

אפרוחים אלין תלמידי חכמים, דבגינהון שריא שכינתא על ישראל, או ביצים אלין אינן תינוקות של בית רבן, דבגינהון שריא שכינתא על ישראל
(תיקוני זהר כא ב)

סלט ירקות בשני צלחות

הרב שלמה מחפוד – מסורה תימני

כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפגי תמרה כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות כי חזא בכנייהו חזא כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן קריא וקפופא וקורפרא
(ברכות ז ב)

חגבים מוקפצים

desert locust - *Scistocerca gregaria*
פרופסור זוהר עמר – מסורה של החגב

ויש הרבה מהם במקומינו בינותינו, כאותן שקורין לנגושט"א [ארבה], אבל אין אנו בקיאים בהן, שארבעה סימני טהרה נאמרו בהם ארבע רגלים, וארבע כנפים, וקרוסולין אלו כרעים הכתובים כאן, וכנפיו חופין את רובו. וכל סימנים הללו מצויין באותן שבינותינו, אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב וצריך שיהא שמו חגב, ובזה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם
(רש"י ויקרא פרק יא פסוק כא)

סימני חגבים; כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים, וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב היקפו, א ויש לו שני כרעים לנתר (פי' לקפץ ולהעתיק ממקום למקום) בהם. ואפילו אין לו עכשיו, ועתיד לגדלם לאחר זמן. ואע"פ שיש בו כל הסימנים הללו, אינו מותר ב אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב.
(שולחן ערוך יורה דעה סימן פה סעיף א)

קרח מגן עדן
קרח מלאבי בחלב שקדים ורוטב פרחי היביסקוס
הרב יעקב מדן- מעין עולם הבא

ארץ זבת חלב ודבש
טחינה גולמית ודבש תמרים
כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'
(ויקרא פרק ב'יא)

אתרוג תימני חי ומתוק
"הרואה אתרוג בחלום - הדור הוא לפני קונו, שנאמר "פרי עץ הדר כפת תמרים"
(תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נז עמוד א)

חגבים בשוקולד
והייתי סובר שכל העולם כולו אוכלים אותו [חגב] ... גם אני הייתי אוהב אכילתו יותר מכל מעדני עולם
(רב אהרן פריץ [תקנון])

עוגת סולת "רפדוני בתפוחים" שיר השירים
סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני
(שיר השירים ב ה)

תה צמחים וקפה

דברי סיכום – הרב ד"ר ארי זיבוטפסקי

ברכת המזון

רבי חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. ר' לעזר חשש להדא
שמועתא ומצמיח ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא.
(ירושלמי, קידושין, מח:ב פרק ד הלכה יב)

הרואה טרפה לעצמו כו'. עיין פרש"י ושמעתי פירוש הפסוק בזה שאומר אשרי כל ירא ה' ההולך וגו' ר"ל מי
שבא לידו ספק טרפות והוא ירא את ה' ומחמיר על עצמו מספק לאכלה הנה אשריו בעה"ב שמנע עצמו
מספק טרפה אבל יגיע כפיך כי תאכל וגו' יש לו מעלה יתירה דהיינו שמיגע עצמו וכפיו למצוא היתר לספקו
עד שאוכלה הנה זה שזוכה ב' עולמות דכתיב ביה אשריך בעה"ז שהרי אוכלה וטוב לעה"ב שהתיגע נפשו
בתורה וק"ל:
(מהרש"א חידושי אגדות, מסכת חולין דף מד עמוד א)

ערבית

www.halachicadventures.com

Dr. Ari Zivotofsky ש"ב
zivotoa@mail.biu.ac.il
054 555.8694

Dr. Ari Greenspan ש"ב
ari@greenspandental.com
054 633.6420

אנו מתכבדים להזמין לטול חלק בסעודת

ארוחה והלכה

ערב של מטעמים ושל שיעורים מרתקים על מסורה וכשרות

עם התפתחותו המואצת של שוק המזון המתועש והמעבר לשחיטה מרוכזת, המסורות בנוגע לכשרות של מיני עופות רבים, חגבים וחיות אחרות, עלולות להיעלם מעם ישראל לנצח. בנוסף על כך, רבים אינם בקיאים עוד בפנים הרבות של הכשרות.

במאמץ לעצור את אובדן המסורות הללו וכדי לקרב את הציבור הרחב להלכות אלו, אנו עורכים סעודה הלכתית – **ארוחה והלכה** – אירוע חינוכי וגסטרונומי יחיד מסוגו. הסעודה ההלכתית משלבת מטעמים כשרים, נדירים ובלתי רגילים, הרפתקה הלכתית ולימוד תורה והיסטוריה יהודית מרתקים.

הסעודה ההלכתית הראשונה שערכנו התקיימה בירושלים תובב"א לפני שמונה שנים, כשאחריה התקיימו דינרים הלכתיים בניו-יורק ובלוס אנג'לס, בשיתוף עם ה-OU (האיגוד האורתודוקסי בארה"ב). מטרתנו היא לשמר את המסורות בנוגע לבעלי חיים אלו וכן להבהיר את המסתורין באשר להלכות מסוימות שלעתים אינן ידועות או אינן מובנות.

מהי סעודת מסורת?

הערב של **ארוחה והלכה** יכלול שיעורים על סימני הכשרות, התייחסות הלכתית לכל פריט בתפריט, וחקירת המסורה באשר לחמשת מיני הדגן ולשבעת המינים שבהם התברכה ארץ ישראל.

התפריט אי"ה יכלול ברווז, ברברי, הדוד בר, שלו, יונה, פסיון, תרנגולת בר, פנינה וציפור דרוו, אשר לגבי כולם יש בידינו מסורת פעילה שקבלנו מרב או שוחט חי. כמו כן יוגשו במהלך הסעודה בשירים של בקר, עז, כבש, צבי, אייל ותאו. גם יוגשו עטיני פרה וריאות. דגים שונים בהם דג חרב כשר, וכן דג השיבוטה המפורסם מהגמרא, הישר מנהר פרת, יהיו נוכחים על שולחן הסעודה ביחד עם הארבה.

היכן ומתי יתקיים האירוע?

אירוע זה יהיה הגדול והמקיף ביותר שערכנו עד כה. הוא יתקיים בעז"ה במסעדת "אקליפטוס" של השף בעל השם העולמי – משה בסון, ב"חוצות היוצר" מול חומות העיר העתיקה בירושלים, **ביום חמישי, י"א מנחם-אב (22.7.10)**. האירוע יחל בשעה 17:00 ואנו מערכים שיאריך כחמש עד שש שעות מרתקות ועריבות במיוחד.

כל מנה מ-11 המנות שיוגשו במהלך הסעודה, תלווה בהדגמה מוחשית שתכלול סרטון וידאו או מצגת שקופיות, שבה תוסבר הרלוונטיות ההלכתית של אותה המנה. אנו נעביר את המסורה בצורה מעשית על-ידי הצגת פריטים חיים, מפוחלצים, או קפואים, של אותם הציפורים החגבים, ודגים שנכללים בסעודה.

ערב זה הינו יחיד במינו מכל נקודת מבט. כל השחיטה תיעשה במיוחד לרגל הארוחה, והערב מובטח שיהיה אירוע של פעם בחיים.

פריטים

מספר המקומות מוגבל. אם אתם מעוניינים להשתתף בערב מיוחד זה, יש להזמין מקום מיד עם קבלת הודעת דוא"ל זו. העלות הסופית של עריכת הדינר אינה ידועה עדיין, אולם אנו מעריכים את העלות ב-380 ₪ לאדם, וזאת לצורך כיסוי העלויות בלבד. כל מטרתנו היא לחלוק את העברת המסורה בעם ישראל עם כמה שיותר אנשים. **אנא שלחו לנו דוא"ל.**

בהתקרב התאריך המיועד, נעביר בדוא"ל מסר ובו פריטים נוספים. לעת עתה, ניתן לגלוש לאתר שבו מצוי מידע רב באשר לאירועים הקודמים שערכנו כולל תמונות של בעלי חיים מעניינים בשלבי הכנה שונים לדינר. כתובת האתר היא: <http://halachicadventures.com/?p=589>

אנו מצפים לשמוע מכם בהקדם האפשרי.

ברכה,

ארי גרינספן ש"ב
ארי זיבוטפסקי ש"ב

Moshe Bason
Chef
www.thie-eucalyptus.com

Advisory Board

Professor Zohar Amar
Eretz Yisrael Studies, Bar Ilan University
Rabbi Kotel Dadon
Chief Rabbi of Croatia
Richard Joel
President Yeshiva University
Professor Mordechai Kislev
Dept. of Biology, Bar Ilan University
Rabbi I. M. Levinger
D.V.M. former Av Bet Din of Basel, Switz.
Rabbi Shlomo Machpud
Av Bet Din Yorefi Deah
Rabbi Desmond Maizels
Capetown South Africa, Bet Din Kashrut
Rabbi Seth Mandel
Director of Meat Products for OU
Rabbi Yakov Meidan
Rosh Yeshivat Har Etzion
Rabbi Dr. Moshe Tendler,
Rosh Yeshiva, Professor of Biology Y.U.
Dr. Doni Zivotofsky
Veterinarian

Dr. Ari Zivotofsky ש"ב
zivotoa@mail.biu.ac.il
054 555.8694

Dr. Ari Greenspan ש"ב
ari@greenspandental.com
054 633.6420

You are cordially invited to participate in an evening of delicious food

ARUCHA V'HALACHA

and exciting Shiurim on Mesorah and Kashurut.

With the advent of commercial food production and the move toward centralized *shechita*, the *Mesorot* on many birds, *chagavim*, and animals are on the verge of being lost to *Am Yisrael* forever. In addition, many people are no longer familiar with the myriad facets of *Kasbrut*.

In an effort to stem this loss and to familiarize the community with these *halachot*, we are organizing the **Mesora Dinner – ARUCHA V'HALACHA** – a unique educational and gastronomic event. The Mesora Dinner combines rare and unusual kosher delicacies, hands-on *halachic* adventuring, fascinating Jewish history and Torah study.

Our first Mesora Dinner was held in Yerushalayim (2002), followed by dinners in New York (2004) and Los Angeles (2007) in conjunction with the OU. Our goal is to preserve the *Mesorot* on these creatures and to clarify arcane and often unknown or misunderstood *halachot*.

What Is A Seudat Mesoret ?

The **ARUCHA V'HALACHA** evening will include *shiurim* on *Simanei Kasbrut*, the *halachic* considerations of each item on the menu, and investigation of the *Mesorah* of the Five Grains and the Seven Species of Eretz Yisrael.

The menu is scheduled to include duck, muscovy, wild turkey, quail, dove, pigeon, pheasant, wild chicken, guinea hen, and sparrow, for all of which we have a continuous *Mesorah* from a living Shochet or Rav. We will also serve meat from cows, goats, sheep, deer, gazelle, and buffalo. Cuts served will include udder and lung. Unusual fish, including kosher swordfish and the famed *Shibuta* of the Talmud directly from the Euphrates River, will be featured.

Where and When Is The Event ?

This will be our biggest and most encompassing event yet. It will, *Y"Y*, be held at the Eucalyptus Restaurant of world-acclaimed gourmet chef Moshe Basson, located in Chutzot Hayotzer, opposite the walls of the **Old City of Yerushalayim**, on the 11th of Av, Thursday, July 22nd, 2010. The event will begin promptly at 5 pm and will be a fascinating and delicious learning experience.

Each of the 11 or so gourmet courses will be accompanied by a hands-on demonstration, video, or slide presentation, explaining the *halachic* relevance of that course. We will be passing on the *Mesorah* in an active manner by displaying specimens of many of the animals, birds, fish and locusts.

Every aspect of this dinner is unique. *Shechita* has been done especially for this meal, and it promises to be a once-in-a-lifetime event.

Details

Space at this **Mesora Dinner** is very limited. If you are interested in participating, you must reserve your spot immediately by responding to this email. While we do not yet know the exact cost of this evening, we estimate that it will be approximately 380 NIS per person, which just covers the expenses involved. Our goal is to share this experience and pass the *Mesorot* of Am Yisrael on to as many people as we can.

We will email more detailed information as the date approaches. For now, you might enjoy browsing <http://halachicadventures.com/?p=589>, which has in-depth information about our previous dinners, as well as photographs of some of the more interesting animals being prepared for this dinner.

We look forward to hearing from you as soon as possible.

Sincerely,

Ari Greenspan & Ari Zivotofsky

Moshe Bason
Chef
www.the-eucalyptus.com

Advisory Board

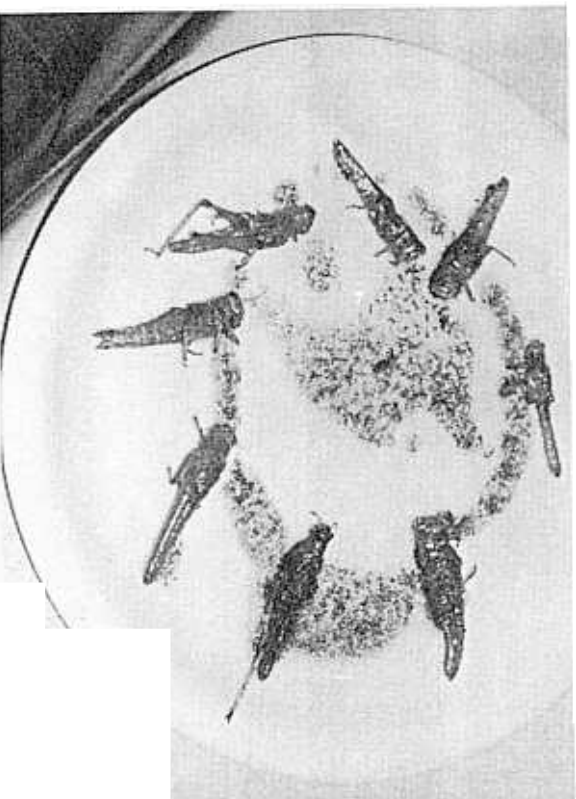
- Professor Zohar Amar
Eretz Yisrael Studies, Bar Ilan University
- Rabbi Kotel Dadon
Chief Rabbi of Croatia
- Richard Joel
President Yeshiva University
- Professor Mordechai Kislev
Dept. of Biology, Bar Ilan University
- Rabbi I. M. Levinger
D.V.M. former Av Bet Din of Basel, Switz.
- Rabbi Shlomo Machpud
Av Bet Din Yorefi Deah
- Rabbi Desmond Maizels
Capetown South Africa, Bet Din Kashrut
- Rabbi Seth Mandel
Director of Meat Products for OU
- Rabbi Yakov Meidan
Rosh Yeshivat Har Etzion
- Rabbi Dr. Moshe Tendler,
Rosh Yeshiva, Professor of Biology Y.U.
- Dr. Doni Zivotofsky
Veterinarian

חיים נסקור בקצרה כמה מהקריטריונים של הכשרות, ונגדיר מהי בכלל 'מסורת כשרות'.

הקריטריונים לכשרות

בהלכה נזכרים תנאים שונים הדרושים לצורך קביעת כשרותם או איסורם באכילת של בעלי חיים. הקריטריונים לכשרות בהמות וחיות הובאו במפורש בתורה ובמסורת חז"ל³. בעיה קשה קיימת בקשר לעופות, מפני שהתורה לא מנתה את העופות הטורפים, ואף לא נתנה להם סימני זיהוי כלליים של טהרה. כתנאי בסיסי ראשוני כדי לקבוע שנתן מסויים כשר דרושה מסורת פרושנית ברורה שאין המדובר בעוף הנמנה עם כ"ד העופות שנוכרו במפורש בתורה לאיסור, וכבר העיר רש"י שבצדק ניתן לאכול עופות שיש להם סימני טהרה "חוזן מעופות המפורשים כפרשת, שגזרת הכתוב היא שאע"פ שיש בהן סימן טהרה"⁴. לאחר מכן יש לבחון את כשרותם באמצעות קיומה של מסורת שהעוף טהור⁵, ובעזרת סימני הטהרה שתוארו בידי חז"ל (עוף שאינו דורס, שיש לו אצבע יחידה, זפק וקורקבן נקלה)⁶.

ארכה מוכן לאכילה בשעורת הולכה⁷

- 1. ויקרא יא, ג-ז: דברים יד, ו-ח: חולין נט, א.
- 2. רש"י לחולין סא, א ד"ה נשר.
- 3. חולין סג, ב.
- 4. משנה חולין פ"ג מ"ג.

ד"ר זהר עמר וד"ר ארי זיבטפסקי

פרויקט שימור מסורת בעלי החיים הטהורים

מבוא

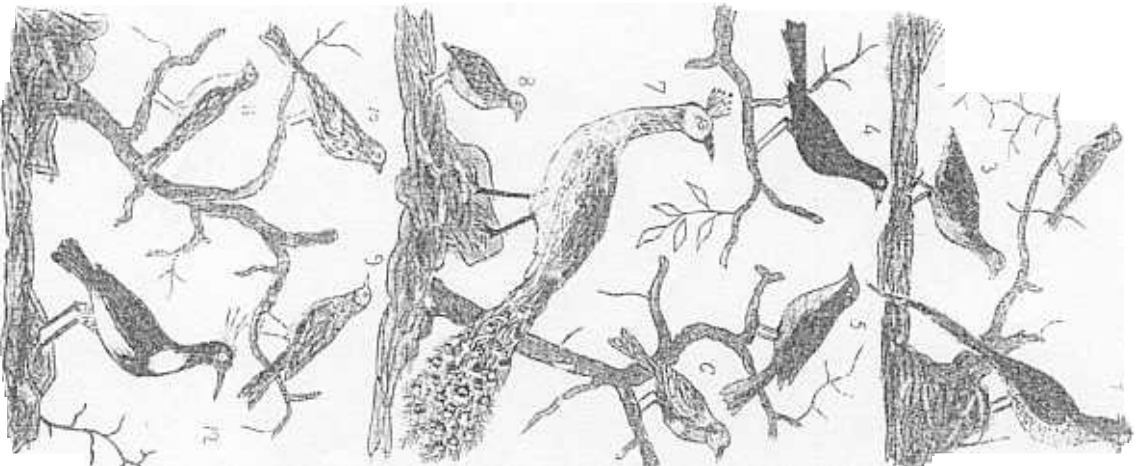
התורה התירה לאכול בעלי-חיים רבים על פי סימני טהרה. בין בעלי חיים אלה נמנו יונקים, דגים, עופות ומיני תגבים. כמרכז ניתן למנות ביניהם בעלי חיים מבייחמים וחיות בר (ויקרא יא: דברים יד). דרכה של התורה למנות את המיטע, ולפיכך לבד מכ"ד העופות הטמאים הותרו "אין מספר עופות"¹. יוצא אפוא שאינוונטור בעלי החיים הכשרים שעמד לרשות אבותינו היה עשיר ומגוון. מצאות זו היתה נכונה כאשר היתה ברורה לכולם זהותם של בעלי החיים הטהורים, או לחילופין זהות מיני העופות הטמאים. במהלך הדורות, וכמוחד ביובל השנים האחרון, נשתכחה מסורת הזיהוי של רוב המינים, וזיהויים של רבים מהם כיום מטופק, כך שבפעל סל הכשר של הדורות האחרונים מצומצם בהרבה מזה של הראשונים.

מעורת המסורת

כותבי מאמר זה עוסקים שנים רבות בתיעוד ושימור המסורת של בעלי החיים הטהורים. כיעד למשימת "שימור המסורת" קבענו רשימה ראשונית של בעלי חיים שלהם סימני כשרות ברורים, ושלפי מקורות רבים יש להם מסורת אכילה פעילה בדורות האחרונים, ועדיין ישנם עדים מהימנים שיכולים לאשרה ולהעבירה לדורות הבאים. ברשימה מופיעים בעלי חיים "ברמת סיכון גבוהה", היינו שקיים לדעתנו חשש רב לאיבוד המסורת לגבי זיהויים וכשרותם. כגון: יעל, אייל, גאומס, פנינה, פסיון, דורר, חוגלה, צועלת, חור וקורא. בכדי לקבץ מסורות שבתלפון נמצאות על סף היעלמות מן העולם, ועל מנת להגביר את המודעה הציבורית לנושא זה, נערכה סעודת ההלכה²: בתאריך ג' תמוז תשס"ב התקיים בירושלים כנס הלכתי שבו נטלו חלק רבנים וחוקרים רבים, וכמהלכו הוגשה למשתתפים סעודה שכללה חלק ניכר מבעלי החיים שנוכרו לעיל ועוד אחרים נוספים. כך לדוגמא בעקבות כנס זה "התקבעה" המסורת על הפסיון, הפנינה, החוגלה וארכה המדבר. הכנס עורר התעניינות רבה בתוגים רבים בארץ ובחז"ל, וכעת אנו מבקשים להרחיב את הפעילות הזו ולמסדה. לפני שנציע את הדרכים לשימור מסורת כשרותם של בעלי

- 1. חולין סג, ב.
- 2. מארגני הכנס היו ד"ר ארי גרונסון וד"ר ארי זיבטפסקי (שניהם מוסמכים כש"י) בשיתוף עם ד"ר זהר עמר.

עופות כשרים נדירים

1. פסיון מצוי
2. דרור
3. חוגלה
4. שחרור
5. גבתון הנגנים
6. פרוש מצוי
7. טווס
8. שלן
9. קיכלי מזמר
10. גבתון עפרוני
11. תפוחית [או פרוש ההרים]
12. קויית [או מגלן]

המנונה מתוך הספר 'זכור כהן'. בכל עומק ציורו ע"י הממבר ותלמידיו העופות הטהורים [בצבעים]. כדי להעביר את מסורת העופות הטהורים הנדירים לדורות הבאים [העופות המצויים לא ציירו].

היוס בין הקריטריונים שנמנו לעיל ניתן לפירושים שונים, ודבר זה יצר שיטות פסיקה שונות שאין כאן המקום לפרטן. לענייננו, הדרישה ל'מסורת' נדרשת בעופות לפי רוב השיטות, ולפי שיטת רש"י⁷ וההלכות בדרכו היא מהווה למעשה מדד יחיד.

מהו מסורת ומתי דרך קבלתה

כאשר אנו מדברים על 'מסורת' אנו זקוקים לפחות לשני תנאים הכרחיים: הראשון הוא מקור קדום, אמין ומסמך של אותה המסורת, והשני הוא כוח משמר שיודע לשמר מסורת. לא תמיד שני התנאים הללו חברו יחדיו, והיו מסורות שונות (חשובות ככל שתתייגנה) שחדלו להתקיים במקומות שונות, מסיבות שונות.

מעט מהאחרונים נשמעת הדרישה להחיל קריטריון זה גם על חיה ובהמה). וכך מגדיר זאת הרמב"ם: 'ועוף טהור נאכל במסורת, והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור' (הלכות מאכלות אסורות א, טו). מסורת שהיא קבילה מבחינה הלכתית ניתן לקבל רק מאנשים מהימנים שיש להם מסורת. הכוונה היא לאנשים יראי שמים שיש בידם מסורת חיה ופעילה, על פי הכלל התלמודי 'נאמן צייד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי'⁸. מציקר הדין ניתן לקבל מסורת מכל אדם שמחזיק ככשר, כפי דברי רש"י בד"ה במסורת: 'אם זכור הוא באדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור'⁹.

בדורות המאוחרים סמכו בעיקר על רבנים ושוחטים שהייתה בידיהם מסורת שעברה אליהם איש מפי איש מדורי דורות, וקיימה הלכה למעשה. מדובר במידע אותנטי, מדויק ומחוקן, שכן מעצם טיבעה מסורת הלכתית שבקבלה אינה יכולה להסתפק בהשערות בלבד, אלא בוחזי חדי-משמעי בעל מסורת רצופה, ברורה ומדויגת, שהתקיימה במשך מאות שנים ללא כל שינוי. אמינותה של מסורת כזו הוא מחולט, שכן היהודים ככל שהפוצות היו ידועים בהקפדתם באכילת מזון כשר: כאופן אבסורדי דוקא חומרה יתירה זו היא שגורמה לכך שבמקרים בהם המסורת לא הייתה פעילה תקופה מסוימת אבד חוקפה לדורות.

כיצד משמרים מסורת?

להלן נסקור בקצרה את הדרכים לשימור המסורת, כפי שהיו מקובלים בעבר, כפי שהיו מקובלים כיום ועם מכת לעתיד. בעבר הייתה מועברת מסורת איש מפי איש, על

חולי' סב, ב ד"ה חיייה דרסה ואכלה: 'ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת: עוף שמסר לנו אבותינו כסוהו. ושלל מסר לנו, יש לחוש. ומסורת יש לנו לסמוך, כדאמר לקמן שיעף טהור נאכל במסורת':

חולי' סב, ב חולי' סב, ב שם, וראה לעיל הע' 7. והר"ז העיר: 'ורבו שאמרו — רבו צייד, לא רב בחכמה אלא בעיין נאכל במסורת':

8 חולי' סב, ב
9 שם, וראה לעיל הע' 7.

אחריות רפואית: טעות באבחנה וטעות בטיפול

רופא שנתן טיפול רפואי ומת החולה, האם הוא נחשב כהורג בשגגה חייב בגלמת רופא עליו אחריות כלל ואינו חייב גלות, היות שנחשב עוסק במצווה או שנידון — או שאין עליו אחריות כלל ואינו חייב גלות, היות שנחשב עוסק במצווה או שנידון כאנוני?

במסכתא מכות (ב, ה: ע"י במהדורת צוקרמאנדל ובהשגחה מכתבי היד שם) כתוב: שליה בית דין שהזכה ברשות בית דין הרי זה גולה, רופא אומן שרופא ברשות בית דין זה גולה², המתוך את העובר כמיצי אשה ברשות בית דין והרג הרי זה גולה³...

לכאורה חולקת תוספתא זו על דברי אבא שאול במשנה (מכות פ"ב מ"ב) שאדם ההורג בשגגה על ידי הכאה של מצווה אינו חייב גלות, ושמשום כך אב ורב ושלח בית דין, שהכאתו היא מצווה, פטורים מגלות:

זרק את האבן לתצרו והרג, אם יש רשות לניקב ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה, שנאמר ואשר יבא את רעתו ביצר (דברים יט, ה) מה היצר רשות

בספר תורת האדם, מהדורת הרב ח"י שעוועל, ירושלים: הוצאת מוסד הרב קוק (וכן בכל מקום להלן) עמ' מא, הגדרסה היא "ההויק", וכך הגדרסה גם בספר כפתור נפתח, סוף פרק מו. ובש"ת התשב"ץ חלק ג סימן פב הגירסא: "והרג".

בעל צידה לדרך (לרבינו מנחם בן הקדוש ר' אהרן בן זוטא, "אשר נשאר הוא לכדו מכל בית אביו בגירוש והייגה צומת בשנת פ"ח לאלף השישי, והיה תלמיד רבינו יהודה בן יהואז בן יהואז בן אבא שדברי התוספתא שרופא חייב גלות כוונתם ברופא שאינו בקי שנמנו לו רשות לרפא, שכתב: "ואם הרשו ב"ד לפני שאינו בקי פטור מדיני אדם חייב בדיני שמים, ואם המית ונדע לו ששגג גולה על דין", וכ"כ גם בעל משה (ל"י) משה מת מפניעמלא תלמיד המהר"ש"ל, חלק רביעי ביקור חולים פרק שלישי עמ' קצא). אולם דעה זו יש בה קושי, שהרי במסכתא נאמר "רופא אומן שרופא ברשות בית דין", משמע שהכוונה לרופא מומחה.

בעל חסדי דוד על תוספתא גיטין פ"ג הל' ה"ט ביאר שכונת התוספתא ב"המתוך את העובר כמיצי אשה חייב", שמתוך את העובר ומכיון להיטיב, ואיננו שונג ברחם והויק לאשה ללא לעובר; וכתב נדחים דברי ר' יעקב זאב יסקאוויטץ בספרו אמבורא דספרי על ספרי וטא (מסעי כב, עמ' 538) שהבינו שכונת התוספתא שהזיק את העובר, ולמד ממוספתא זו שחייבים גלות בהריגת עובר, וכתב: והוא דבר דחייב גלות על עובר, אך דישראל אינו חייב על העוברין.

41 תמנין, סבת תשס"ג ומנ, ב

ירי זיקוי פסיי וערות שהעוף הוא טהור וידוע שהוא נאכל בכדי לקבץ מסורת זו ולבסס את אמינותה רצוי להקים מעין בית דין של שלושה תלמידי חכמים, אשר יגבו את העדות על המסורת מפי שוחט מכוונג וירא שמם שיש בידי מסורת ברורה. את גבית העדות הזו יש לתעד בכתב ולחתום על הצהרתה. באמצעים המודרניים שעומדים לרשותנו היום כדאי לתעד את העדות על המסורת באמצעי הקלטה וצילום כוידאו. הראשון שנקט בשיטה דומה היה הרב יצחק בן מאיר (תק"מ-ת"ש, 1780-1849) השוחט מליזווננו, שהביא בספרו "זכודי כהן" את שמות העופות הטהורים באיטלקית כפי שהיו מקובלים בקהילתו, בלייית אוורי העופות. הרב שמואל דיסנגי, הרב הראשי של יהודי איטליה, העיר שעדות זו מספיקה ליהודי איטליה¹⁰, אך עשויה להיות בייחזית לקהילות שבהם נקראים העופות המדעי עשוי להשתנות, אך בשלוב להפתח בימינו, שהרי ניתן כעת לקבץ את המסורת במדעים מדעיים מודרניים ומתולטים. ראשית, ניתן להשתמש לזיהוי העופות במינוח המדעי (בלטינית), שמזהה שם אוניברסלי לכל בעל חיים. אמנם גם המינוח המדעי עשוי להשתנות, אך בשלוב האמצעים הווידואליים הניתן להקלטה וריאיון ניתן לצמצם את האפשרות לטעויות. עוד אמצעי שעומד לרשותנו היום היא הגדרה גנטית, היינו עליידי זיהוי הקוד הגנטי (DNA) המצוי ברקמת העוף שיש עליו מסורת, ושימורו לדורות הבאים.

סיכום ומסקנות

היהדות האורתודוקסית מקפידה על שמירת המסורת היהודית בענייני הלכה, אך דומה שלא נעשה כמעט דבר בכל הקשור לענין שימור מסורת הכשרות של בעלי החיים הטהורים הנמצאים בימינו בקבוצת הסיכון לאיבוד המסורת, כגון צביל, אייל, יעל, חגלה, ארבה, פסיון, פנינה, ברבור, שליו בר, דורר, חור ויוני בר. מאחר שהאשים שיש בידם מסורת על בעלי חיים אלו לרוב כבר מובנים מאוד, קיימת חובה לתעד בהקדם ובטובה ביותר את המסורת שבידם. בכדי שנגביית העדות על המסורת תהיה שסתתית ומתלמנה (בהתאם לקריטריונים שהוזכרו לעיל) ומתועדת כראוי — אין להשאיר אותה בידי בודדים. מדובר כאן בצו השעה, במשמח לאומית, שרק גוף מוסמך ובעל אמצעים כמו הרבנות הראשית לישראל (כשיתוף גופי כשרות נוספים) יכול לבצעו. לצורך כך יש להקים לאלתר חוליות שימור שיעברו הכשרה מתאימה, ויערכו סקר של מסורות ותיעודן ברחבי כל קהילות ישראל, בארץ ובעולם, כאשר הם מצויידיים באמצעים המתאימים. זהו אתגר שעומד בפנינו, והיותו עליו יהיה כפיה לדורות.

צידה ובקיאוא שופת", השי"ך ליי"ד סי' פב ס"ק א מוסרי: "ומכל מקום אם תלמיד חכם מעיד על ערך שמקובל היה ששהור — נאמן, ומפריט האידנא שאין לנו צייד אלא מסורת".
R. di Segni, Guida alle regole alimentari ebraiche, Roma 1996, p. 26. 10

40 תמנין, סבת תשס"ג ומנ, ב

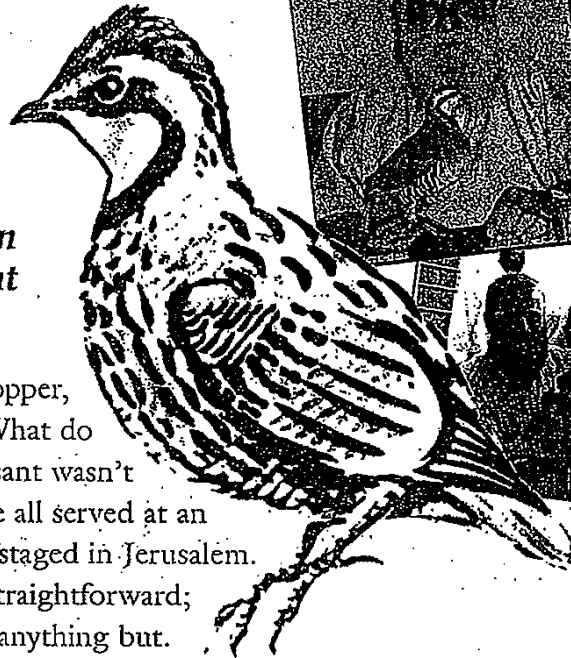
Rabbi Ari Z. Zivotofsky and Dr. Ari Greenspan

Living the Law

*Reinforcing the Tradition
With a Palpable Precedent*

Pheasant under glass, roasted grasshopper, and over two hours of *shiurim*. What do they have in common? The pheasant wasn't exactly under glass, but they were all served at an historic kosher dinner we recently staged in Jerusalem.

The concept is simple and straightforward; the implementation was anything but.

INVESTIGATING THE PHEASANT

Over twenty years ago, the two of us came to Israel right after high school to study in yeshiva. As part of our studies, we decided to learn the practical laws of ritual slaughter and become certified *shochtim*. After we completed the nearly year-long course of study, a friend asked if we could slaughter pheasants for her. Not yet very experienced, we started with the basic question: *Is pheasant indeed a kosher bird? We began to investigate.*

How do we know which animals and birds are kosher? Regarding animals, the Torah provides two physical

Rabbi Zivotofsky is trained as a *shochet*, has a Ph.D. in biomedical engineering and teaches in Bar Ilan University. He lives in Beit Shemesh, from where he writes widely on Jewish topics. His last appearance in these pages was together with R. Yosef Gavriel Bechhofer in Nisan 5760.

Dr. Greenspan is a practicing *shochet, mohel, and sofer*. He lives in Efrat and has a private dental practice in Yerushalayim. This is his first appearance in these pages.

The two have been *chavrusas* and partners in "halachic adventures" for over 20 years.

indicia. Any animal that has split hooves and chews its cud is kosher. All others are not. Thus, sheep, goat, cow, deer, buffalo, gazelle, and giraffe are kosher; pig, camel, and llama are not. Regarding birds, the situation is much more complex. The Torah lists 24 species that are non-kosher. All others are acceptable. Thus, in theory, if a person knew the precise identity of all 24 listed birds, all others are acceptable. Today we no longer know what those birds are. This is the reason that both Rabbi Samson Raphael Hirsch and ArtScroll chose to transliterate rather than attempt to translate the names of the birds in their Torah translations. Because of this, for close to 1000 years the overriding principle is "Tradition!" The only birds that are treated as kosher are those for which a reliable tradition exists that in the previous generation it was treated as kosher.

Having clarified the principle, we realized that we needed to find out if such a tradition exists for pheasant. We found an impressively comprehensive

article by Professor Yehuda Felix, then at Bar Ilan University, in which he traced the halachic history of the *pasyon* (the Hebrew word for pheasant) for nearly 1500 years, and shows that it was always treated as a kosher bird. But names are insufficient – there is no way of knowing that the bird called "pasyon" 500 years ago is the same bird called "pasyon" today. And Felix's trail went cold about 75 years ago.

We had all but given up hope of providing our friend with kosher pheasant when a *talmid* in the yeshiva happened to mention in passing that his *rebbe*, Rabbi Yosef Kafich, a leading Yemenite *rav* and *posek*, had just that week mentioned that he had a tradition attesting to the *kashirus* of the pheasant. Rabbi Kafich insisted that in order to properly transmit the tradition, a name is not enough. We needed to bring to him two live pheasants. He would then verify that this was indeed the bird he knew, and then we would slaughter it in his presence. No easy task, we managed to find two birds,

brought them to Rabbi Kafich, slaughtered the birds and received a letter attesting to the fact that we had the tradition and could pass it on.

THE HUNT BEGINS

That was the beginning of our hunt. But it was a hunt for traditions, not animals. We realized that traditions only can be lost, never created. Fifty years ago there were Jewish communities in Eastern Europe, Morocco, Tunisia, Yemen, Iran, etc., and each community had a local *shochet*. Jews in each locale had traditions regarding which birds in their area were kosher. Today, food production is centralized, and most of those communities are destroyed. If action is not taken soon, traditions will be lost.

A stark example of this can be seen in a book written less than 200 years ago by an Italian *shochet*. He presents diagrams of 30(!) birds that he recognized

as kosher. Today we have trouble finding 13 such birds. In order to stem the loss of traditions, we decided to organize a dinner in which we would serve all known kosher birds and as many types of animals as possible. The magnitude of the undertaking did not occur to us. First was the central task of actually finding traditions.

IN SEARCH OF THE GUINEA FOWL'S YICHUS

As an example, we suspected that the guinea fowl was kosher. So we purchased two guinea fowl, put them in a cage on top of the car, and headed out to look for old *shochtim* and *rabbanim* who may have slaughtered or supervised its slaughter in the old country. Being a bird native to North Africa, we tried North Africans and Yemenites.

We started with the Yemenite *shochet* who had taught us. No luck. He direct-

ed us to several others. Still no one recognized it. At least we were impressed with their honesty. After several attempts around Jerusalem, we were ready to give up. The following day we took the guinea fowl to an old distinguished rabbi in the Har Nof section of Jerusalem. With a faint glimmer of recognition, the rabbi asked that one be removed from the cage so he could better examine it. Nope, he did not recognize the bird. But that clever guinea took the opportunity and bolted from the room. The scene that followed, with the old rabbi in his long caftan chasing the bird, could have been out of any comedy movie. If anyone should happen to find a stray, odd-looking, lost bird in Jerusalem, it just might be our missing guinea.

Our perseverance finally paid off. While returning from *shechting* a deer in Tzefas we still had (one) guinea as a traveling partner. We stopped in to see Rabbi Elbaz, an old Algerian *shochet*. We

Join doctors, lawyers, accountants, businessmen, professionals, rabbis, mashgichim and rebbes from around the world!

The Shulchan Aruch Learning Project

The Shema Yisrael Torah Network of Yerushalayim

Has developed a structured learning program for those who work full time.

All shiurim are given in English following the exact order of the text of the TUR and SHULCHAN ARUCH. One will receive weekly a written shiur sent to you via email.

You will learn: MECHABER, RAMA, SHACH, S"MA, MISHNA BRURA and more.

There are separate programs in Choshen Mishpat, Shabbos, Yoreh Deah, Niddah, Aveilus, and soon Orech Chaim and Even HaEzer.

For further information and details, please call us at 732-370-3344 or 1-800-747-2434
email: shulchanaruch@shemayisrael.com url: www.shemayisrael.com

www.rafix.com

had struck gold. He unquestionably recognized the bird and attested to the fact that he had slaughtered it in Algeria close to 50 years ago.

Our next subject was the partridge, another bird we suspected was kosher. Here we were having even greater difficulty. Finally I recalled that once, while researching the small Aramaic-speaking community in Israel, their chief rabbi had told me that he had slaughtered a bird named "keklik" in Turkish. Some quick research revealed he was talking about the partridge. Pay dirt again. We brought him the bird, he ID'ed it, and we were on our way with another tradition.

FILLING THE MENU

In order to bring this dinner to fruition, we also needed birds to serve. Finding quail today in Israel is relatively easy, but finding guinea fowl is another matter. A technician in the Israeli veterinary school eventually led us to his friend Rafi, but failed to inform us that Rafi calls himself "Jungle Boy."

The two deer, emu, and other assorted creatures in his backyard were interesting but immaterial to us; he had guineas he was willing to sell to us.

Pheasant were less difficult. It should be obvious that the place to buy pheasant is a large ostrich farm in the south of the country. We bought eight to start with, packed two in a box. We brought them to one of the leading *shochtim*, Rabbi Shlomo Machfud, to slaughter. He took one out of a box. I grabbed the other, and before I realized, it was high up in the sky. If anyone finds a pheasant flying around Kiryat Malachi, that is our other missing bird!

The purpose of this dinner was to transmit the traditions. To accomplish that we needed participants. Who would come? It turned out that was not a problem. We were over-subscribed before we realized it. We also succeeded in persuading some of the most important rabbis and researchers involved in the field to join us. They came from New York, Basle, and all over Israel. At the end, nearly 100 people, Ashkenazim, Sephardim,

and Teimanim, jammed the restaurant for two hours of *shiurim* and parta of 13 courses. The *shiurim* covered relevant topics of the evening: *kashrus* birds in general and game birds in particular, *kashrus* of waterfowl, need for *mesora* for animals, anatomic signs animals, and *kashrus* of locusts.

Left to our own devices, we may have cooked all 13 types of birds in one stew. But our master chef, Moshe Bason, prepared each one differently. For example, rather than starting with chicken soup, we had "shiluach hakei" soup (pigeon and dove soup with a nest of pasta and a *fleishig* egg). To be complete, we did serve chicken, but it was prepared with tamrini sauce and stuffed into a large fig.

SPARROW-SIZED LEGAL LOOPHOLE

Legal issues arose as well. It never would have occurred to us that the sparrow is a protected species in Israel. But it is. Thankfully, Minister Rabb Yitzchak Levi procured for us a one-tin

Boro Park ✕ Flatbush ✕ Queens ✕ Monsey ✕ Lakewood ✕ Minneapolis ✕ Switzerland ✕ France

ATTENTION GRADUATING BAIS YAAKOV SENIORS AND RETURNING SEMINARY STUDENTS

סמינר
בית יעקב
החדש
The New
Bais Yaakov
Seminary

סמינר בית יעקב החדש THE NEW BAIS YAAKOV SEMINARY

Join the many talmidos who have successfully completed our program!

Earn MAXIMUM
credit for
Limudei Kodesh
& "Professional"
Courses

Spend the upcoming year within
the right institution, with the
right chevrah, with the right content.

- ✕ Challenging program of Limudei Kodesh
- ✕ Faculty of Exceptional Caliber
- ✕ Weekly Guest Lecturer Series
- ✕ Opportunity to earn full accreditation
as a Licensed and Certified Teacher

רבנית סוּרָה פּ. בולקָה, מנהלת
רבני יֶשׁוּעָה לֵוִי, מנהל
מִרְס. גִּיטִי נְעֻפֶלְד, אֲסִי. פְּרִינְסִיפַל

CHINUCH:

- ✕ Outstanding content and quality of training
- ✕ Prerequisites for training as a Speech/Language Pathologist
- ✕ Special Education - exceptional program in both
Limudei Kodesh and General Studies

COMPUTERS:

- ✕ Cutting edge technology
- ✕ Fully networked
- ✕ Learn 4 (or more) Programming Languages
- ✕ Assistance with job placement

BUSINESS:

- ✕ Accounting
- ✕ Marketing
- ✕ Finance
- ✕ Halacha and Business Ethics

FINANCIAL

AID:
PELL, TAP,
AND SEMINARY
SCHOLARSHIPS
AVAILABLE

Classes held
at our
Brooklyn and
Monsey sites.

2600 OCEAN AVENUE, BROOKLYN, NY 11229 ✕ 718.769.8160 ✕ FAX: 718.769.8640

dispensation to slaughter several of them. Unfortunately, he was unable to do the same for ibex or antelope.

After hunting for traditions, searching for birds, and clearing the legal hurdles, the dinner eventually included: chicken, turkey, duck, goose, muscovy duck, mallard, pigeon, dove, pheasant, partridge, quail, guinea fowl, sparrow, cow udder, lamb, bison, water buffalo, and deer. And of course there was a need for a special dessert.

The Torah states that certain *chagavim* (grasshoppers) are kosher. But just like birds, there is a need for a tradition regarding the identity of the kosher species. Dr. Zohar Amar of Bar Ilan University is an expert on the subject. Jews from Morocco and Yemen still eat them to this day, and Amar has interviewed hundreds of these Jews. We procured several hundred of the kosher species, and the day before the big dinner visited several Yemenite Jews in Kiryat Ekron who had moved to Israel only seven years ago. Dressed in traditional garb and using a traditional oven, they roasted and boiled the grasshoppers for us the way they did in Yemen. And then they actually ate them! The chef prepared several more, and at the meal there were more than enough for everyone to partake. Surprisingly, many more of the participants actually tried them than we expected.

OF ELUSIVE, HOPPING PRECEDENTS

This course presented an interesting *halachic* question. Regarding birds, it is clear from the *Shach* and *Aruch Hashulchan* that one can rely on the *Mesora* from another community. But does the same *halacha* apply to *chagavim*? There was no uniform answer on this. Many of the Ashkenazi participants asked their own *poskim* and received divergent answers. While many rabbis ruled against eating, some of the leading *poskim* in Yerushalaim gave the green light to rely on the Yemenite tradition and eat *chagavim*.

Originally, the *Mashgiach* of the restaurant was hesitant about serving grasshoppers for fear it would jeopardize his kosher certification. After we received a letter from former Chief Rabbi Ovadia Yosef that stated that even for those Jews who do not treat them as kosher, they do not make the dishes non-kosher, the chef was so excited that he now wants to add them to his regular menu.

The main purpose of this dinner was the preservation and transmission of *mesoros*. As Rabbi Kafich had

explained all those years ago, that cannot be done via a name or something on a dinner plate. For that purpose, we needed to find real animals again. Present at the dinner were live grasshoppers, a pair of quails, a guinea fowl, muscovy duck, and several sparrows. A taxidermied pheasant and partridge were also present. Each of these was displayed, described, and discussed. Those birds participated in the historic process of transmitting the traditions to a room full of people, satiated both physically and spiritually. ■

One Sick Life... Two Destroyed Dreams!

Dear Friend,

Like every girl, she dreamed...

...of a happy marriage, of a warm home, of wonderful children.

Like every boy, he dreamed...

...of providing for a family, of a devoted wife, of a contented family.

But dreams are ever so fragile.

Their newly established home started off peacefully until worrisome symptoms compelled the woman to seek medical attention. The ensuing prognosis turned their lives upside down. **A bright, cheerful home turned into a tense sickroom.** A predictable, pleasant work routine was lost in a flurry of doctors' appointments. And worst of all, their two little children were woefully neglected with both parents preoccupied and no funds available for suitable help.

No longer a dream, but a LIVING NIGHTMARE!

Thankfully, this nightmare is slowly drawing to a close. The young mother is steadily recuperating. But the astounding debts with which they are burdened allows them no calm.

Can we count on you to help this family gain the stability they desperately need? Please help draw the curtain on their nightmarish past, allowing them to dream once more of a brighter future.

Sincerely Yours,

Shimon Finkelman
Rabbi Shimon Finkelman

This worthy campaign is strongly endorsed by the following Gedolim and Rabbonim

Yehoshua Salomon
Rabbi Yehoshua Salomon

Markel Kotler
Rabbi Markel Kotler

Yaakov Perlow
Rabbi Yaakov Perlow

Ye. Elyash
Rabbi Ye. Elyash

Your tax deductible contribution can be made payable to "Darchei Chesed" and mailed to: Rabbi Shimon Finkelman
524 Dahill Road, Brooklyn, NY 11218

CRIES "FOUL" ON MENU OF "LIVING THE LAW"

To the Editor:

The article "Living the Law" (Dec. '02)—on the search for rare species of fowl and animals that are really kosher—is a delightful change of pace from the more intense articles that are the hallmark of *The Jewish Observer*. It adds some zest to the gravity of your publication.

On second look, however, I find parts of it somewhat troubling. The article states that a *seuda* was made from the authors' findings—*halacha l'maaseh*, including the muscovy duck and certain species of crickets. From the holdings of the Orthodox Jewish Archives, I found that during the American Civil War, the *Rav* of the South, Rabbi Dov Ber Illowy (see JO May '76), who headed a congregation of German Jews in New Orleans, banned the *shechita* (slaughter) of the muscovy duck, even though the congregants had claimed to have a tradition that it was kosher. He backed up his *p'sak* by sending the question to Rabbi Samson Raphael Hirsch and Rabbi Nathan Adler, the Chief Rabbi of England. They both unequivocally said that the fowl is not kosher. Rabbi Illowy was not an *am ha'aretz*; he had learned in the Yeshiva of the Chasam Sofer. His activities included defending the authenticity of the *Zohar* from the attacks of the Reformers. Indeed, he was one of the few great fighters against Reform Judaism in America.

It is difficult to believe that he did not know the basic *halachos* of kosher birds

or did not describe them correctly, as can plainly be seen from his correspondence in the responsa of Rabbi Samson Raphael Hirsch in *sefer Shemesh Marpeh* (*siman* 39).

About grasshoppers: it is true that the Yemenites have a tradition that permits eating them. The *Ohr Hachaim*, *Parshas Shemini*, however, has very harsh words on the *mattirim* (those who permit eating them). He says that they are "*sheketz* (repulsive)." How can someone who has no *mesora* rely on a *mesora* of an isolated community, when other *gedolim* of equal or superior status rule otherwise?

Also, I would appreciate it if the authors would explain how they performed *shechita* on the giraffe.

RABBI MOSHE KOLODNY
Brooklyn

THE AUTHORS RESPOND: FAIR FOWL

We are delighted that Rabbi Kolodny enjoyed our article, and even more so that he took the time to investigate several of the issues and share his findings with the JO readership and us. Clearly the space allocated for an article in the JO is insufficient to cover all of the myriad details (*halacha*, historic, and practical) that went into our halachic event. As noted in the article, the dinner included several hours of *shiurim* and a 150-page source book, in addition to the 3-page pre-dinner mailing that all participants received.

The Torah permits four categories of living creatures: quadrupeds, birds, fish, and grasshoppers. Rabbi Kolodny has raised issues on all three types we served (the dinner was fish-less). Regarding birds, he raises the fascinat-

ing topic of the muscovy duck. He is correct that the most famous and one of the earliest *teshuvos* regarding this New World bird is that of Rabbi Illowy. Rabbi Illowy's letter on the subject, as found in his *Milchamos Hashem* (published by his son, Dr. Henry Illowy, in 1914), was included in our source-book (pp. 52-57) and featured prominently in the *shiur* on the topic at the dinner. Rabbi Illowy's stature and importance are unquestioned. But he was neither the only nor the last word on the subject. He did have some of his facts wrong, such as the shape of the egg, a fact that featured prominently in Rabbi Hirsch's response. Other important New World rabbis, such as Rabbi Goldman of Argentina (1906) and Rabbi Leeber Cohen of Memphis (1916), seem to have permitted it. Several Israeli rabbis, such as Rabbi Tzvi Pesach Frank and Rabbi Yaakov Moshe Charlop, permitted it, and as recently as 15 years ago, one of the major Israeli poultry producers was selling it under *rabbanut hashgacha*. Perhaps the strongest point in favor of permitting the muscovy is the fact that it voluntarily hybridizes with known kosher ducks. A final testament to its *kashrus* is that this mating (with a mallard duck) yields the widely accepted mulard. Additional details can be found in a forthcoming article in the *Journal of Halacha and Contemporary Society*.

Regarding *chagavim*, Rabbi Kolod-

Digest of Meforshim

לקוטי בתר לקוטי

מחזוריג שמואל אלטער זצ"ל

Available at

LEKUTEI

clo Yitzchok Rosenberg

1445 54th Street

Brooklyn, NY 11219-4228

718-854-6701

20 Volumes on Torah, Perek, Medrash,
Megilos, Talmud, and Tehilim.

Proceeds of sales distributed among
Yeshivos and used for reprinting of
volumes out-of-print

PRICE: \$8.00 PER VOLUME

ny raises essentially two points. He implicitly questions anyone eating grasshoppers, following the *Ohr HaChaim's* harsh words (which also appear in his commentary, *Pri Toar*, on *Yoreh De'ah* 85, the version that was in our source book). The *Ohr HaChaim* was amongst the giants of the early *acharonim*. But many communities, both during and after his lifetime, did not heed his ruling. Jews in many areas of Morocco and all of Yemenite Jewry continued to eat *chagavim* based on their strong *mesoros* dating back millennia. A detailed look at this issue can be found in the article in *Techumin* 19 (5759) by Rabbi Chananel Seri and Dr. Zohar Amar. Rabbi Kolodny also finds difficulty in relying on the *mesora* of another community. The issue of relying on another community's *mesora* for

chagavim is an interesting and open topic. Each participant was therefore advised to ask his own *poseik*. Some were indeed told not to eat; others, based on rulings from some of the leading *poskim* of Yerushalayim, were told that they may eat.

Finally, Rabbi Kolodny raises the issue of the giraffe. This question is perplexing. We are not sure why he thinks we *shechted* giraffe; it appears nowhere in the article. *Halevei* we had! We are also not sure what aspect he wants explained. Indeed, such a *shechita* would be technically difficult, but we see no *halacha* impediments. For a short discussion of one of the reported problems, you can see the article in *Jewish Action*, Fall 5761/2000.

We hope this short explanation clears up some of the aspects of our dinner that Rabbi Kolodny found troubling.

ARI ZIVOTOFKY AND ARI GREENSPAN

PROTESTS REDEFINITION OF "KIDS AT RISK"

To the Editor:

I read with interest the article, "Redefining 'Kids at Risk.'" The issues raised by the author are ones that should be carefully considered by all who want to guard their own health and that of their children. I was, however, disappointed by the implication that was conveyed by the title of the article. Although I am certain that this was unintentional, "Redefining"

sounds like we are discarding the conventional definition of the term. While taking care of our bodies is surely *Ratzon Hashem*, our main concern is undoubtedly our *neshamos*. The most upsetting and devastating "kids at risk" will always remain those that are at risk for leaving the ways of the Torah. The new type of "kid at risk" that is described in the article might add an additional meaning to the term, but as long as there is even one Jewish child that is at risk for leaving *Yiddishkeit*, the primary definition of "kids at risk" will remain the way we have been using it until now.

URIEL HINBERG
Baltimore

THANKS FOR "REDEFINITION"

To the Editor:

Thanks for the refreshing and eye-opening article, "Redefining Kids at Risk" (Dec. '02). As a mother and a *mechaneches*, I've seen too many children in our community who are overweight, sedentary, and maintaining a very unhealthy lifestyle. If we don't address this issue soon, these kids are headed towards disaster.

The Jewish Diabetes Association is doing a great service by making us aware of the risks of Type II Diabetes in children. Please let your readers know how to get in touch with them.

MALKIE HOROWITZ
Monsey, NY

They can be reached at 718-787-4JDA (4532) or at their website: www.jewishdiabetes.org. - Editor

CORRECTION

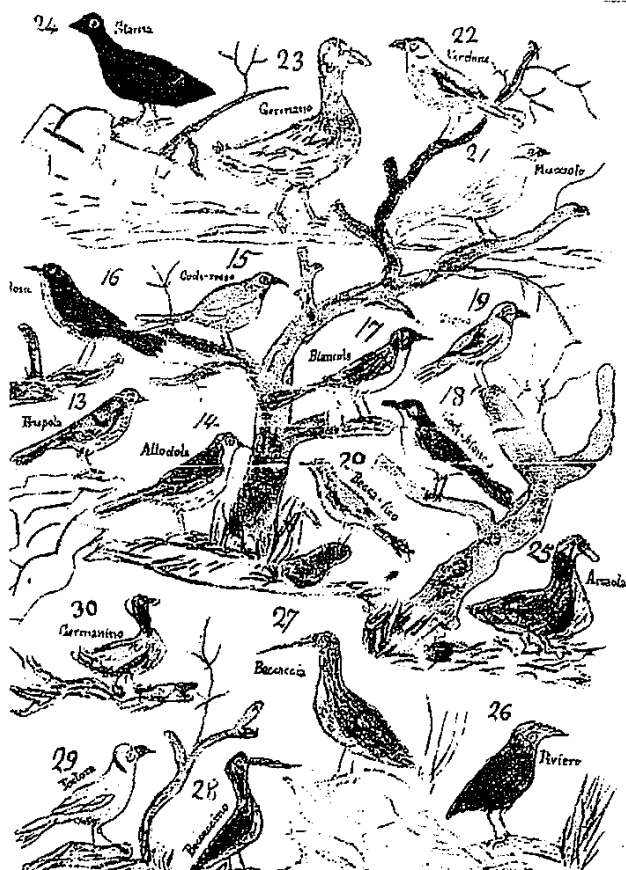
In his article, "The Rise of Tommy Lapid and His Shinui Party" (Feb. '03), Yonason Rosenblum cites *Ha'aretz* journalist Shahar Ilan's fantastic claim that the average chareidi family is subsidized by the state of the tune of 17,000 shekels monthly, which is the equivalent of \$3,500, not \$35,000.

**Uncle Moishy,
Mordechai Ben David,
and other top-of-the-line
Jewish entertainers
are available
to visit
seriously ill
children**

thanks to
שבתות חרות
לידים ושבתות
חרות בחדר ילדים
א חסד project run by
Agudath Israel of America
in conjunction with
Saki & Ding Productions
To set up an appointment, call
(212)797-9000 Ext. 215 • M-F 9

MAALOT - NY
THE NY SEMINARY WITH THE ERETZ YISRAEL FLAVOR!
SEMINARY & POST-SEMINARY
HUNDREDS OF SUCCESSFUL
GRADUATES - WORLDWIDE!
Regular Program or Lishma - Full or Half Day
Optional Summer in Yerushalayim!
931 Coney Island Ave Bklyn 11230 (718)377-0222

עופות שעליהם היתה מסורת. תמונה מתוך ספר זבחי כהן, ליוורנו-איטליא 1832

סעודת ההלכה

ערב מסירת המסורת של בעלי חיים טהורים:
 בהמות, חיות, עופות, וחגבים.
 בהשתתפות תלמידי חכמים ולומדי תורה.

פה עיר הקודש ירושלים טובב"א
 ג' תמוז תשס"ב
 "יאכלו ענוים וישבעו"

זכות גדולה עמדה בחלקנו לקיים את כנס "סעודת ההלכה" בירושלים עיר הקודש תותב"א. מטרת הכנס לשמר את מסורת בעלי חיים שהייתה קיימת בקהילות ישראל מדורי דורות למען לא תשכח מהעולם וכדי שלא נהיה בבחינת האוסרים את המותר.

לצורך כך התכנסו יחדיו תלמידי חכמים, חוקרים, ואנשים שהנשא הוא בנפשם, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ולקיים באופן מעשי את הציווי, של בדיקת סימני בהמה וחיה, עוף, דגים וחגבים ולהכירם. שנאמר "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור" (ויקרא כ:כח)

הכנס מוקדש לכבודו של פרופסור יהודה פליקס, מהחוקרים החשובים ביותר של הצומח והחי של המקרא וספרותו. בזמן אגו מבקשים להביע את הערכתנו לפועלו, במחקר והפצת הלימוד של בעלי החיים הנזכרים במקורותינו. אנו גם מודים לו על נכונותו ללמדנו והכל מתוך התלהבות ושמהחה, ומתוך הכרה בחשיבות שמירת המסורת.

כנס זה הוא פרי עבודה קשה ומאומצת שנטלו בה חלק אנשים רבים. לעונג לנו להודות לכמה מהאישים שסייעו בידינו:

הרב דר. משה טנדלר, על התמיכה שהעניק לנו לאורך כל הדרך ובכך נתן בידינו כח ואומץ לממש את התוכנית ולהציאה לפועל.

דר זוהר עמר, על השתתפותו בכל תהליכי בניית התכנית, הגהה של מסמכים וארגון נושא החגבים. התלהבותו לנושא המסורת והצורך לשמרה תאפשר את שמירתה גם למען הדורות הבאים.

השר הרב יצחק לוי, על הסיוע בקבלת האישורים מרשות שמורת הטבע, דבר שסייע לשמור את מסורת החוגלה והדרור, וכן על עזרתו בהוצאת חוברת המקורות.

עמותת פתיל תכלת ושלמה בן צבי, עבור השאלת ציוד ההקרה.

מערכת "תחומין", עבור הרשות להדפיס כמה מאמרים.

המערכת ב *The Journal of Contemporary Society and Halacha*, עבור הרשות להדפיס כמה מאמרים.

יוני יהודה, על מומחיותו ועזרתו בטיפול והחזקת העופות ולמביעת כל צער בעלי חיים.

הרב מחפוד, על נכונותו לעזור ולשחוט לשם שמים.

ליואל גוברמן, על מומחיותו ועזרתו בעבודה הקשה של תפיסת ולכידת עופות. שהקב"ה ישלח ברכה לכל מעשה ידיו ושימשיך לשרת את עם ישראל לשנים ארוכות.

השף משה בסון, שדברי חז"ל שגורים בפיו, ואהבתו העמוקה לארץ ישראל ורוחב ידיעותיו במסורת בשילוב כישוריו הגסטרונומיים תרמו לסעודת מלכים.

דוד וילנר, על העיצוב הגרפי של התפריט.

ולכל אלו שתמכו והבינו שהחוט המשולש לא במהרה ינתק.

תודה מיוחדת למשפחתנו אשר תמכה בנו זה 20 שנה בחיפוש בעלי חיים במקומות שונים ומשונים והיו מוכנים, ותמיד בחיוך, להחזיק אותם בביתנו. לא תמיד קל לקבל בהבנה ובמאור פנים, אכסון של חלקי

טפות, חרקים חיים ומתים, ועופות הגורמים לדעש ולריח.

תודה לדר. נעמי זיבטופסקי, שלומית ויוסף. תודה לשרי גרינספן, איתנה, נעה ויעל.

דר. ארי זיבטופסקי

דר. ארי גרינספן

סעודת ההלכה

פתיחה: דר. ארי גרינספן

מרק שילוח הקן מרק תורים ויונים עם פסטה בצורת קן ובתוכה ביצים בשריים

Dove (*Streptopelia turtur*) and Pigeons (*Columba domestica*)

לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה, והכשירן הכתוב לגבי מזבח. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צג עמוד א

שיעור: עופות ומסורה דר. ארי גרינספן שיפודי הודו על מצע רוזמרין ברוטב זעתר

Turkey (*Meleagris gallopavo*)

הודו לידוד כי טוב כי לעולם חסדו: תהלים פרק קיח פסוק א

שיעור: פרופסור יהודה פליקס תאנה ממולא בחזה תרנגול ביתי ברוטב תמרהינדי

Chicken (*Gallus domesticus*)

"נתנה תורה לישראל (כי) אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם. והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש: שלשה עזין הן: ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות. ויש אומרים: אף עז בבהמה דקה, ויש אומרים: אף צלף באילנות. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כה עמוד ב"

"שנה רבי: תרנגול טווס ופסיוני - כלאים זה בזה תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נה עמוד א"

שיעור עופות מים: דר. ארי זיבוטופסקי אגם הברבורים עופות מים ברוטב דבש וזנגביל

Goose (*Anser domesticus*), Duck (*Anas domesticus*) Muscovy duck (*Cairina moschata*) Mulard (hybrid of muscovy drake and pekin duck)

"הרואה אווז בחלום - יצפה להכמה, שנאמר (משלי א') חכמות בחוץ תרנה תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נו עמוד א"

שיעור עופות צייד: דר. ארי גרינספן

פסטיה של פסיון וחגלה בקינמון

Pheasant (Phasianus colchicus) Partridge (Perdix perdix)

"תני אבימי בריה דרבי אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדיו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביא אותו לחיי עולם הבא. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד א"

"יש מאכיל לאביו פסיוני - פירוש עוף חשוב והיינו מין שליו שיש במדבר. תוספות מסכת קידושין דף לא עמוד א"

חצי שליו יחד עם בשר פניניה על מצע "קלי" שהוא חיטה ירוקה מהבהבת

Quail (Coturnix coturnix)

"כתוב שליו וקרינן, סליו, אמר רבי חנינא: צדיקים אוכלין אותו בשלוה, רשעים אוכלין אותו ודומה להן כסילוף. אמר רב חנין בר רבא: ארבעה מיני סליו הן, ואלו הן: שיכלי, וקיבלי, ופסיוני, ושליו. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עה עמוד ב"

עטיני פרה ברוטב זעפרן

אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכרי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, ... בעינן למיכל בשרא בחלבא: אמר להו רב נחמן לטבחי: זיקו לה כחלי. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קט עמוד ב

שיעור: מסורה ובהמות וחיות- הרב דר. משה טנדלר כופתאות מבשר בופלו, וג'מוס ברוטב במיה

Water buffalo (Bubalus bubalis)

"הבו"פלו, נהגו שלא לכסות דמו. הגה: ויש מסתפקים בבוי"פלו שהוא שור הבר, שמא חיה הוא (הגאונים והערוד), על כן טוב לכסותו בלא ברכה, או לשחוט עוף ג"כ ואז יוכל לברך על הכיסוי משום העוף שולחן ערוך יורה דעה סימן כח"

שיעור: מזון מלכות ודבש - הרב שבתאי רפפורט כבש ועז בדבש ותבליני קטורת מוגש עם קוסקוס

"ת"ר: פיטום הקטרת, הצרי והציפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעי של שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת נדר וכרכום משקל ששה עשר של ששה עשר מנה, הקושט שנים עשר, קילופה שלשה, וקנמון תשעה, בורית כרשינה תשעה קבין, יין קפריסין סאין תלתא קבין תלתא, אם אין לו יין קפריסין מביא חמר חזיריין עתיק, מלה סדומית רובע, מעלה עשן כל שהוא; ר' נתן אומר: אף כיפת חירדן כל שהוא. ואם נתן בה דבש - פסלה. חיסר אחת מכל סממניה - חייב מיתה" תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד א

סעודת ההלכה

פתיחה: דר. ארי גרינספן

מרק שילוח הקן מרק תורים ויונים עם פסטה בצורת קן ובתוכה ביצים בשריים

Dove (*Streptopelia turtur*) and Pigeons (*Columba domestica*)

לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה, והכשירן הכתוב לגבי מזבת. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צג עמוד א

שיעור: עופות ומסורה דר. ארי גרינספן שיפודי הודו על מצע רוזמרין ברוטב זעתר

Turkey (*Melagris gallopavo*)

הודו לידוד כי טוב כי לעולם חסדו: תהלים פרק קיח פסוק א

שיעור: פרופסור יהודה פליקס תאנה ממולא בחזה תרנגול ביתי ברוטב תמרהינדי

Chicken (*Gallus domesticus*)

"נתנה תורה לישראל (כי) אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם. והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש: שלשה עזין הן: ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות. ויש אומרים: אף עז בבהמה דקה, ויש אומרים: אף צלף באילנות. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כה עמוד ב"

"שנה רבי: תרנגול טווס ופסיוני - בלאים זה בזה תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נה עמוד א"

שיעור עופות מים: דר. ארי זיבוטופסקי אגם הברבורים עופות מים ברוטב דבש וזנגביל

Goose (*Anser domesticus*), Duck (*Anas domesticus*) Muscovy duck (*Cairina moschata*) Mulard (hybrid of muscovy drake and pekin duck)

"הרואה אווז בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר (משלי א') חכמות בחוץ תרנה
תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נו עמוד א"

שיעור עופות צייד: דר. ארי גרינספן

שלום רב,

בס"ד 5/30/02

בעיצומן של ההתארגנויות לקראת "סעודת ההלכה", רצינו לקדם את פניכם עם אינפורמציה שימושית אשר תועיל לאלו מכם הרוצים לעיין וללמוד את המקורות הרלוונטיים לסוגיות בהן נדון במשך הארוחה.

בנוסף לכך שישנם מוזמנים המגיעים מחוץ לעיר שחוששים מפני

נסיעה מאוחרת בחזרה לביתם, אופיו המיוחד של ערב זה מחייב

את הקדמתו לשעה 17:30 בדיוק.

להזכירכם, הארוחה תתקיים בתאריך ג' תמוז (13.6.02) במסעדת "אקליפטוס", ביכר ספרא, ירושלים.

בהזמנה המקורית פירטנו את התפריט המלא, כאשר את כולו ציפינו להגיש במהלך הארוחה. לאחר שגילינו כי באשר לצבי, חגלה ודרור חל החוק לחיות מוגנות, נאלצנו לבקש בקשה מיוחדת אשר תתיר את אכילתן בעת הארוחה. את הבקשה שלחנו לרשות שמורת הטבע, אך אם לא נענה בחיוב, לא נוכל לאכול מחיות אלו. ברצוננו לחזור ולומר כי למרות שינוי זה, שאר התפריט יישאר כתקנו. להזכירכם, התפריט כולל: תרנגול מצוי, ברווז, אווז, תרנגול הודו, שליו, תור (dove), יונה (pigeon), פסיון ופניניה, פרה, כבש, עז, אייל, ובופלו – כאשר לגבי כולם ישנו מסורה עדכנית, משוחזט או רב מוסמך.

רצינו גם להעיר כי הבופלו ממנו נאכל הוא מהזן הישראלי (ג'אמוס) ולא באופלו אמריקאי כפי שצוין במכתב הקודם.

להלן המקורות ההלכתיים אשר יהוו מקור לשיעורים בנושאים השונים:

1. סימני בהמה טהורה "יורה-דעה", סימן עט
2. סימני עוף טהורה "יורה-דעה", סימן פב
3. סימני חגבים "יורה-דעה", סימן פה

4. חומר נוסף ניתן למצוא גם ב"ערוך השולחן" באותם סימנים ובספרו של הרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר, "מזון כשר מן החי". מהאינטרנט ניתן להוריד מאמרים שונים המצויים באתרים אלו:

<http://www.kashrut.com/articles/turkey/>
<http://www.kashrut.com/articles/buffalo/>
<http://www.biu.ac.il/JH/Eparasha/shmini/ama.html>

בעברית

www.biu.ac.il/JH/Parasha/shmini/ama1.html
www.biu.ac.il/JH/Parasha/shmini/ama.html

להלן, תמצאו מספר נושאים ייחודיים המתייחסים לכל אחד מהבהמות והעופות מהם נאכל, על מנת שתבינו בדיוק באיזון בעל חי מדובר, מאיפה המסורה לגביו וענייני כשרות שונים בכדי שכל אחד יגיע לתובנה והחלטה אישית בנוגע לאוכלו. השגחת הכשרות של המסעדה היא של הרבנות ירושלים. לקראת הארוחה אנו נעבוד בצמוד עם המשגיח ויתר המאכלים יהיו תחת השגחת מהדרין ירושלים.

חיות ובהמות

- א. כבש, עז, פרה - "גלאט" בהכשר של מהדרין ירושלים
ב. אייל (*Cervus elaphus*), באופלו (*Bubalus bubalis*) - "גלאט" בהכשרו של הרב מחפוד מבני ברק

Birds

- א. תרנגול הודו (*Meleagris gallopavo*), תרנגול המצוי (*Gallus domestica*) - מהדרין ירושלים
ב. כל סוגי האווזים והברווזים
אווז (*Anser domesticus*), ברווז (*Anas domesticus*) השגחת מהדרין,
ברבר (*Cairina moschata*) - השגחת מהדרין ומולרד (כלאים של ברווז פקין וברבר)
ג. שלין (*Coturnix coturnix*) - השגחת רבנות

שחיטה מיוחדת - Birds

להלן העופות שנשחטו באופן מיוחד על-ידי הרב ששון גריידי, השוחט הראשי של הרבנות או עם שוחט של רב מחפוד בנוכחותו של הרב דר. משה טנדלר ובנוכחותינו (ארי גרינספן, ארי זיבוטפסקי - לשנינו הסמכה לשו"ב. העופות הוכשרו ע"י ארי גרינספן וארי זיבוטפסקי.

א. פסיון (*Phasianus colchicus*) - המסורה עבור עוף זה הועברה באופן אישי אל ארי גרינספן וארי זיבוטפסקי ישר מן הרב קאפח עצמו ב - 1982. פרטים לגבי אותו אירוע ניתן לראות ב"ספר הזכרון של הרב יוסף קאפח", הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2001, עמ' 107-116 וב" מסורה - הוצאת OU", כרך 18, 2001, עמ' 87-96. נשחטו ע"י הרב מחפוד, ארי גרינספן וארי זיבוטפסקי בנוכחות הרב טנדלר
ב 30.05.02

ב. פניניה (*Numida melagris*) - השחיטה והמסורה הם מהרב קאפח כפי שנשמע מדבריהם של הרב ישראל מאיר לוינגר והרב אליצור סגל שמספרים כי הרב קאפח אמר להם על מסורה זו. הרב רצאבי של בני ברק אישר את כשרותו של הפניניה. בתאריך 23.5.02 הרב חי אלבז (נתניה), שוחט בן 80 מאלגיריה, אמר כי לפני 40 שנה הוא במו ידיו שחט עוף זה וידע אף להתייחס לשמו של העוף בצרפתית ובערבית. כשרותו של העוף אושר על-ידי הרב מחפוד מבני ברק והוא בעצמו שחט אותו, איתנו, לכבוד ארוחה זו.

ג. תור ויונה - (*Dove - Streptopelia turtur*, Pigeon - *Columba domestica*) - ישנן מסורות מוכרות בקרב עדות תימן, צפון אפריקה וארץ ישראל. המסורה עבורם ניתן על-ידי הרב גריידי והרב גיאת, שניהם רבנים בירושלים. ארי זיבוטפסקי וארי גרינספן שמעו על מסורה זו מפיו של הרב נשר בשנת 1982. נשחטו ע"י הרב מחפוד וארי גרינספן בנוכחות הרב טנדלר
ב 30.05.02

ואם נקבל את האישור המיוחד מרשות שמורות הטבע:

ד. דרור - (*Passer biblicus domesticus*) - ישנן מסורות מוכרות בקרב עדות תימן וצפון אפריקה. משגיח הכשרות של המסעדה (אקליפטוס) שחט אותו בעצמו. ישנה מסורה מקהילות גרמנית עד תקופת השואה.

ה. חוגלה - (*Perdix perdix*)Partridge - ישנה מסורת בקרב עדות תימן כמו כן שחיטת העוף כאן בישראל.

חגבים

חגב (*Scistocerca gregaria*) - תצוגה ויזואלית ואף שיעור יוצגו במהלך הערב.

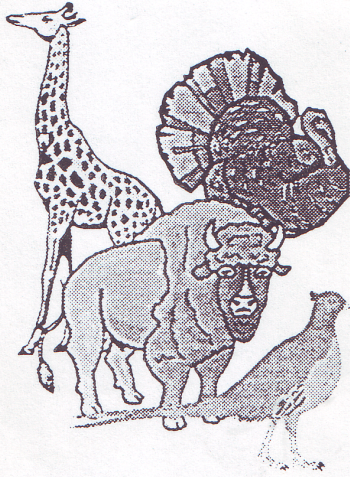
מטרת מכתב זה הינה לענות על שאלות רבות שנשאלנו ואף לעורר שאלות ומחשבות הנוגעות לעניינים החשובים אותם הצגנו כאן. נשמח להיענות לפניות נוספות. להתראות ב"ארוחת ההלכה".

ארי גרינספן - 02-5611-584 (ע) 02-536-9932 (ב)

ארי זיבוטפסקי - 055-694-558 (פ) 02-9920234 (ב)

SOURCEBOOK

ASK®

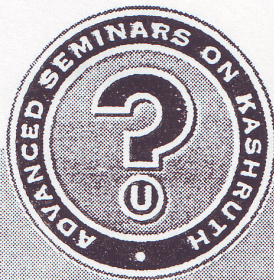
*The Mesorah
of Kosher Birds
and Animals*

A ONE DAY CONFERENCE

and

*The Halachic
Seudah at
Levana*

Living Torah · Gourmet Food

May 2, 2004

י"א אייר תשס"ד

In Memory of Mrs. Rae Kushner ע"ה

Orthodox Union

Union of Orthodox Jewish Congregations of America • איחוד קהילות האורתודוקסים באמריקה
 Eleven Broadway • New York, NY 10004-1303 • Tel: 212.563.4000 • Fax: 212.564.9058 • www.ou.org

KASHRUTH DIVISION

President
 HARVEY BUTZ

Chairman
 DR. CHAIM WASSERMAN

Vice Chairman
 DAVID FUND

Rabbinic Administrator
 RABBI MENACHEM GENACK

Rabbinic Administrator (1950-1972)
 RABBI ALEXANDER S. ROSENBERG

April 16, 2004

Rabbi Dr. Ari Zivotofsky and Dr. Ari Greenspan are to be highly commended for their supreme efforts in preserving the Mesorahs of Kosher birds and animals which Klal Yisroel are in danger of rapidly losing. The present ASK © Conference on The Mesorah of Kosher Birds and Animals as well as the Halachic Seudah at Levana are a result of their initiative and those efforts.

Over a year ago, when the OU was first approached to conduct the Mesorah Conference and the Halachic Seudah, the Halachic issues to be discussed seemed to be "Hilchasa LeMeshicha" – not practically relevant. However, the recent heated Halachic discussions concerning the Mesorah of the "leg horn" chicken and the "zebu" vividly demonstrate how particularly relevant these issues in fact are.

The present sourcebook contains within it invaluable source material concerning the Mesorah of Kosher birds and animals. Rabbi Dovid Cohen is to be highly commended for taking the source materials provided to him by Rabbi Zivotofsky and Dr. Greenspan, adding to them and preparing the materials in a very organized and useful manner.

I also want to thank Rabbi Yosef Grossman, who has ably shepherded the ASK OU program from its inception and has coordinated all the aspects of this conference.

Today's conference is in memory of Mrs. Rae Kushner a"h, who recently passed away on ט' ניסן. She with her husband Joseph Kushner were builders of Torah education in America. That Mesorah of Jewish leadership and philanthropy with which she inculcated her family remain her rich legacy.

May we merit that Hashem bless our efforts to preserve the true מוסורה of Kosher birds and animals in Klal Yisroel.

ע"ש"ק לסדר להבדיל...ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל שנת תשס"ד

Menachem Genack